

madásoknak ne legyen többé kitéve" — ismeri el méltányosan Szekfű. Új fejlődésnek második tényezője a Szovjet mellett Magyarország új, feltörekvő társadalmi osztályainak, az ipari munkásságnak és a szegényparasztságnak jelentkezése a politika porondján, hogy részt követeljen a demokrácia minőségének kialakításában. Mindkét tényező — a Szovjetunió és a feltörekvő osztályok — távol állt attól, hogy a hosszú évtizedek áldemokrata berendezései helyén a száz év előtti magyarok klaszszikus demokráta álmaikat valósítsa meg, vagy pedig mintáért a jelenkori Angliához és Amerikához forduljon. „Az utcáról a parlamentbe áttett forradalomnak eleve elutasító állásponton kellett lennie az Eötvös—Szalayéktól körvonalazott szabadságjogok többségével szemben.“ A nyugati szabadságjogok egy része a keleti demokrácia szempontjából nem használható. A forradalom, a népi demokratikus átalakulás irányítása s a nemzeti erők összefogását illetően elismeréssel ír Szekfű a Magyar Kommunista Párt élcsoport-szerepéről. A fejlődés akadályozóiról pedig: „Kezdetről fogva kézenfekvő volt, hogy ez a levitézlett „reakció“ most a nyugati demokráciához fog fordulni, melynek liberalizmusa elvből menedéket ad minden bukott iránynak.“

A munka IV. fejezete „Az új szomszéd“ról szól. Ismerteti a Szovjetunió életét, berendezését, a pártot, külön kiemeli Sztálin meleg emberi egyéniségét. „Ez a nép ma' egyenesen jár“ — állapítja meg a szovjetnépről. A szovjetrendszert gazdasági szempontból legalábbis egyenrangúnak tartja a nyugati kapitalista demokráciákkal, morális szempontból azonban a Szovjetet magasan felette állónak ismeri el minden más rendszernek. A Szovjetunió kommunista pártjáról megállapítja többek között, hogy „működése manapság rábeszélő s egyáltalán nem parancsuralmi“.

Szigorú kritikát mond a középosztályról is. (Az V. fejezet címe: *A középosztály tragédiája*.) Végeredményben az egész munkán a középosztály sorsa vonul végig, vizsgálva, hogy a „forradalom után“ hogyan illeszkedhet be az új helyzetbe, katolicizmusát és reformkonzervatizmusát hogyan hozhatja kompromisszumba a forradalom-teremtette új renddel.

Szekfű Gyula könyve a középosztályhoz szól, a középosztály morális énmegnyugtatója akar lenni. Generális

jelentősége éppen ezért nem is lehet, de a középosztály számára nem tisztázókérdésű politikai röpirat a mű, hanem eligazító iránytű az új helyzetben. Szekfűnek ez a legpolitikusabb műve nem tartalmaz elvi állásfoglalásokat súlyos kérdésekben, nem is áll be a forradalmi élcsoportba, megmarad reformkonzervatívizmusa és katolicizmusa mellett, ezeket egyeztetni a mai helyzettel, követeli az átélt vallásosságot, a magyar múlt, történelmünk és hagyományunk őszinte asszimilálását a forradalom által teremtett berendezésekhez. Szekfű Gyula történelmi felkészültsége megjelölhetné népi demokráciánk magasabb horizontjait is, túl a középosztály kérdésén.

VÉGH JOACHIM

BARABÁS TIBOR: JAKOBINUSOK. Színmű. (Athenaeum.)

Drámairodalmunk, sajnos aránylag kevés értékes és maradandó történeti színművet tud felmutatni. Ezért örömmel kell fogadnunk minden olyan vállalkozást, ami multunk jelentős fordulatát igyekszik drámai formába önteni. Barabás színműve, — egyéb értékein túlmenőleg, — már ezért is különösebb érdeklődésre, megbecsülésre és elismerésre tarthat számot.

Történeti eseményeket színpadra vinni, mondhatni nehezebb feladat, mint önálló témát kidolgozni. Két vesztély áll ugyanis fenn, vagy túlságosan ragaszkodik az író a történeti szemlélekhez és eseményekhez és a drámaiságot, színszerűséget feláldozza a történeti hitelesség kedvéért, — a történeti események ugyanis a legritkább esetben alkalmasak bizonyos változtatások nélkül színpadi témáknak, — vagy túlszabodon alakítja a történeti eseményeket színpadilag hatásos művet alkot, de ennek a történeti hűség vallja kárát.

Barabás Martinovics-drámája ebből a szempontból sikerültnek mondható. Történeti alakjai, — különösen Martinovics, — megfelelnek a történelem által róluk alkotott képnek. Martinovics énmagával meghasonlott jellemét, nagyravágyását, idegességét, a fizikai bátorság hiányát nagy plaszticitással állítja elénk az író.

Az első felvonás első képe jó exoziczió. Megismerjük belőle az általános kül- és belpolitikai helyzetet. Bécsben és Pest-Budán megjelennek Martinovics lázító röpiratai I. Ferenc ellen Goráni

gróf álnéven. A helyzet bemutatásán túl megindul a bonyodalom is. Sely német actor, Strohmayer és Stitz német könyvtárosok kutatják a röpirat szerzőjét. Megjelenik a könyvesboltban Hauer Teréz, Strohmayer unokahúga, Hajnóczy és Szentmarjay. Megindul az ármány és szerelem. Hajnóczy lángragyúl Teréz iránt, Strohmayer meghívja a gyanús Hajnóczyt és társait vendégségbe, hogy jobban megfigyelhesse őket. A 2. kép: Strohmayer lakása. Itt vonultatja fel a szerző a magyar jakobinus-vezérek egy részét, Szentmarjayt és Hajnóczyt kívül Laczkovicsot és Martinovicsot. Finom, rokokós ízlés szerelem és galléria közben érződik az egyre szorosabbra húzódnó hurok. A politikai elbentéteken kívül Hajnóczy és Sely a szerelemben is riválisok lesznek. A II. felvonás első képe az Arany Kacsá vendégfogadó ivója. Ez szerkezetileg kissé kiesik a drámából. A kép elég rövid és körülbelül a felét az tölti ki, hogy a német színészek Martineau Máriát ünneplik. A kissé, — úgy érezzük, — felesleges képnek a második fele adja meg mégis jogosultságát: Martinovicsot ismerjük meg közelebbről. Szerelem és haza, rendi elnyomás, féktelen természet és szabadságvágy a vezérmotívumai. A második kép a Burgban játszódik. I. Ferenc fogadja Martinovicsot, de nem hallgat a reformokra. A harmadik kép Hajnóczy otthonába viszi a nézőt, Hajnóczy a jobbágyok történetén dolgozik. Inasa Mihály körülbelül azt a szerepet tölti be mellette, mint Bánk bánban Tiborc.

A III. felvonás első képe a tragikus kifejlést hozza. A jakobinusok fölött a királyi tábla ítélkezik. Ennek a képnek leghatásosabb jelenete az, amikor Hajnóczy arról kezd beszélni, hogy mi indította el a forradalom útján. A 2. kép a kivégzés előtt mutatja be Martinovicsot, Szentmarjayt és Hajnóczyt.

Ebből a vázlatos ismertetésből is láthatjuk, hogy a darab cselekménye fokozatosan fejlődő, mozaikszerűen tevődik össze a cselekmény. Az írónak sikerült érzékeltetni a kor atmoszféráját, a történetet pedig emberivé és színpadilag hatásossá tenni azért, hogy a felvilágosodás eszméiért lelkesedő és harcoló magyar jakobinusokat egyébként emberi vonatkozásaikba beágyazva életszerűvé teszi. Úgyesen fonja az író a szervezkedés és a kómkedés szálait is. Mindent összevetve Barabás drámá-

ja: hatalmas nyeresége színműirodal munkának, zenei és ritmikus előadás módja, nyelvezete, korcstése kiváló művé teszik.

KÁLMÁN LÁSZLO

PÁNDI PÁL: MUNKÁSOSZTALY ÉS MAGYAR IRODALOM.

A Valóság c. folyóirat 1948. V.-i számából külföldnyomatként jelent meg ez a 22 oldalas füzet, de szólnunk kell róla, mert egyik legfontosabb irodalmi problémánkhoz, vagyis új, a mai kor szellemének megfelelő irodalomszemlélet kialakításához szolgált fontos adatokat. Feladatát a szerző így foglalja össze: „egyrészt meg kell vizsgálni a magyar munkásosztály aktív irodalmi munkálkodásának első nyomait, tehát az első munkásírók működésének történetét: másrészt foglalkozni kell azzal, miként tükröződött az egyre növekvő súlyú munkásosztály a nem — munkásszármazású — nemesi vagy polgári — írók műveiben“. Különösen az utóbbi vizsgálódást érezzük jelentősnek. A magyar irodalom szociológiai szemléletéről van itt szó, amely szemlélet nagyban megkönnyíti irodalmi értékelésünket, mert hiszen élesen rámutat arra, hogyan tükröződik a társadalom, a való élet, a műben? Volt-e szeme írójának a látáshoz, vagy csak torz képet tudott rajzolni, — Pándi tanulmányában csak a munkásságra vonatkozó irodalommal foglalkozik, de ilyen rövid lélegzetű tanulmányban természetesen nem vállalkozhatott ennek teljes feldolgozására sem, azért csak a kezdetet tekinti át, kb. a milleneumi korig. Így is értékes és fontos munkát végzett.

SERES JÓZSEF

KOSSUTH - BREVIÁRIUM. (Koroda Miklós összeállításában, Parnasszus.)

A magyar könyvkiadás nagy adósságát róta le ezzel a könyvvel. Kossuthra hivatkozni, Kossuthnak ellentmondani mindig lehetett, avatottaknak és avatatlannak, természetesen anélkül, hogy a teljes Kossuthot, Kossuth gondolatvilágát, politikai rendszerét, multat megvilágító, jövőt megmutató teljes hagyatékát ismerték volna. Kossuthot „apánk-ká bálványítottuk“, felhőkbe ültettük, sírva-vigadva emlegettük, de nem láttuk meg benne a magyart, akiben talákozott „a magyar nép-jellem erénye és minden gyengesége.“ Nem figyelhetünk, nem akartunk hallgatni akkor szavára, amikor igazán szükségünk lett volna ve-

nyelvterülete az angol és leszögezzük, hogy most már szeretnénk látni tőle egy bővebb, az angolszász nyelvterület költészetét egészében felcselelő antológiát, melyre ma véleményünk szerint ő a legelhivebb fordító. P. M.

MÁRKUS LÁSZLÓ — ZÁDOR ISTVÁN: AZ OPERA. (Budapesti Irodalmi Intézet.)

Az idei könyvnap alkalmával Márkus László szövegével és Zádor István rajzaival fényűző kiállítású album jelent meg a budapesti Operáról. Öröndetes tény, hogy anyagi és gazdasági pusztulásunk után aránylag rövid idővel már ilyen, a legmélyebb béke papírbőségét és nyomdakultúráját idéző kiadvány jelenhetett meg, felmerül azonban a kérdés, érdemes volt-e ezt a luxuskötetet kihozni, megfelel-e a fentebb vázolt feladatoknak.

A kötet Zádor István hatvanöt egészoldalas rajzát tartalmazza, amelyeken szerencsésen érezhető a jó riporter és a nagy művész munkájának az eredménye. Segítségére van Márkus László szövege is, amely a nagyközönségnek a színházi világ titkai iránt érzett kíváncsiságát igyekszik kielégíteni. A rajzok végigkísérik az opera útját attól a pillanattól kezdve, hogy a korrepetitor próbálni kezd az énekesekkel, a technikai és művészi előkészítést bonyolult és közelről egyáltalán nem „művészi” munkáján keresztül egész az előadásig. A képek alatt magyar és franciayelvű aláírás, a képekkel szemben lévő oldalon pedig az összekötő szöveg, rendszerint két-három sor.

A könyvnek minden szépsége mellett alapvető hibája, hogy riport akart lenni, mégis rajzokkal dolgozik és nem fényképekkel. Zádor István rajzai kitűnő alkotások, de mennyivel életszerűbb lenne az egész kiadvány, ha nem elmosódó rajzokat, lényegében egy művészetet egy másik művészet nyelvére lefordítva, adna, hanem a fényképezőgép jőzön és reális felvételeit, amelyek egy-egy ismerős arcot, egy eddig még nem látott viharcsináló gépet, vagy a próba egyik izgalmas jelenetét örökítik meg. Így rajzok segítségével az operai élet boszorkánykonyhájával ismeretlen olvasó kap ugyan halvány képet, de csak az ideáig jut el, nem a valósághoz.

Külön kell szólanunk a szövegről. Márkus László alaposan ismerte az Opera életét és kísérőszövegében maradéktalanul vissza is adta a kulisszák vi-

lágának a hangulatát. Helytelen azonban, hogy a kísérőszöveget nem fordították le franciára, csak a képaláírásokat, ami egyedül meglehetősen sutává teszi idegen olvasó számára a könyvet.

Nem lényegtelen szempont az sem, hogy — ha már a kiadó a külfölddel is kacérkodik — megmondja a könyv operai életünkben mi a különlegesen helyi: budaesti és magyar. Az anyag és a szöveg, úgy, ahogy ebben a könyvben együtt van, megjelenhetett volna a világ bármely operájáról: a külföldi olvasót legfeljebb az a pár rajz érdekeltethetné, amely az Opera épületét mutatja be.

A könyvet tehát csupán kezdeményezésnek szabad tekintenünk, amelyből a jövőben kinőhet egyrészt a magyar kultúra iránt érdeklődő tömegek számára egy olcsó, de mindent alaposan megmagyarázó népszerű kiadvány — nem baj, ha nem a legfinomabb műnyomó papíron készül és nem kerül az átlagkeresetű dolgozó számára nehezen megfizethető összegbe —, másrészt pedig a külföld felé egy olyan könyv, amely az operai világ internacionális vonatkozásait túl bemutatná a magyar operakultúrát: Ezekben a kiadványokban — bőséges fényképanyag mellett — szívesen látnánk néhányat Zádor István kitűnő rajzaiból.

LONTAY LÁSZLÓ

KÁLMÁN LÁSZLÓ: SZÍNHÁZESZTÉTIKA. (Szukits.)

„Totus mundus agit histrionem”, ezt a mondatot olvashatjuk Shakespeare Globe színháza homlokzatán.

A színháztudomány egyelőre még gyerekcipőben jár és azon íradozik, hogy lehetőleg tárgyilagos fogalmakkal dolgozzék. Kutatja, milyen közös vonásokat mutat a színpadművészet a többi művészetekkel. A színházművészet a közösség művésze. A dráma könyvalakban is élvezhető, de igazi értékét csak az előadáson ismerhetjük meg. Igaz, a görög tragédiákat a betűk őrizték meg számunkra, — de belső értékük felépítési elemekből adódik: a vers, az ének, a zene, a tánc, a játék. Olvasásuk nem idézi fel azokat az érzéstömegeket, amiket csak az előadás hozhat meg.

Az olvasás a költői értéket fedezi fel a műben!

A rendező által létrehozott előadás a színpadi értéket! Ahol a mű organikus gyűjtőpontja egybeesik az együttes te-